

תכניות הלימה ממוקדת לנושאי הלימוד לבחינת בגרות חיצונית במחשבת ישראל – תשפ"ג

מיקוד זה מתייחס למי שנבחן בשאלון 039281 בשנת תשפ"ג בלבד

מבנה ההערכה בתכנית הלימודים המוגברת (5 יח"ל) לתלמידים שהחלו לימודיהם בכיתה י' משנה"ל תשע"ה ואילך (במסגרת הרפורמה) הוא:

70% - ציונים בהערכה בית-ספרית (באישור/ליווי מפמ"ר) מצטברים במהלך כיתות י"ב (30% בהערכה חלופית). ציון זה ישוקלל וידווח **בפעם אחת בסוף י"ב**.

30% - ציון בהערכה חיצונית (בחינת בגרות חיצונית + ציון שנתי בי"ס) בכיתה י"א אן י"ב (תכנית בהיקף של כ- 1.5 יח"ל).

לפניכם **שלוש אפשרויות** ללימוד יחידת הלימוד לבחינת הבגרות החיצונית. **בבחינה שלושה חלקים**, בהתאם לשלוש אפשרויות הלימוד:

חלק א. **"שמונה פרקים" לרמב"ם** (ספר הלימוד בהוצאת מכון הרטמן ומשרד החינוך) (שאלות 1-8)

חלק ב. **"את שאהבה נפשי" – אהבה וזוגיות במחשבת ישראל** (ספר הלימוד בהוצאת מעלות, ת"ל) (שאלות 9-16)

חלק ג. **"הטוב והרע בהגות היהודית"** (ספר לימוד חדש בהוצאת משרד החינוך, 2019) (שאלות 17-24)

התלמידים ישיבו לשאלות באחד החלקים בלבד, בהתאם לנושא שלמדו לקראת הבחינה. (אין לערב עם נושאים אחרים, גם אם נלמדו במסגרת הערכה בית-ספרית).

בכל החלקים מבנה השאלון זהה:

פרק א: שאלה גדולות בזיקה לטקסט (הבנת הנקרא, ניתוח, השוואה, יישום): שאלה אחת מתוך שתיים (שלושה סעיפים מתוך ארבעה); X3 11 1/3 (34 נק')

פרק ב: שאלות הבנה ובקיאיות שלוש שאלות מתוך חמש (בכל שאלה 2 סעיפים); 22X3 (66 נק')

פרק ג - מושגים - חלק זה ירד גם בשנת הלימודים תשפ"ג - ולא יופיע בבגרות החיצונית לאור רצון להקל עליכם ועל התלמידים בחזרה לשיגרה.

לקראת שנת תשפ"ד נושא זה יבחן מחדש.

לאור זאת בתכנית ההלימה לשנה זאת, שנת תשפ"ג, לא יהיה טור של מושגים, חלק ממושגי התוכן החשובים ללימוד הוכנסו בגופן ירוק לתוך טור הנושאים. הם לא יבחנו בפני

עצמם כמושג, אך חשובים להוראה ולהעמקה במהלך הלימוד הסדיר, כחלק בלתי נפרד מחבנת המקורות.

לפניכם **"תכנית הלימה"** לשלוש האפשרויות השונות עם חלוקת זמן מומלצת לכל נושא לאורך השנה. בכל אפשרות מפורטות הנחיות והמלצות לקראת הלימוד ובמהלכו.¹

בכל יחידות הלימוד: אחת ממטרות הלימוד היא פיתוח יכולת קריאה עצמאית. חלק מהשאלות בספרי הלימוד השונים הן ברמת הבנת הנקרא בלבד, ונועדו להכוונת התלמידים

לקריאה עצמאית. כדי לסייע בהספק החומר, ולאפשר יתר העמקה בנושאים נבחרים, כדאי להפנות את התלמידים בקטעים שונים לקרוא את הטקסט בעצמם כהכנה לשיעור, וכך

תוכלו להקדיש את מרבית זמן השיעור לדון ולהעמיק בדברים. בפעמים הראשונות כדאי לתרגל את הקריאה העצמאית בכיתה. **כמו כן מפורטים בטבלת ההלימה גם קישורים**

לשיעורים מצולמים וסרטוני "קצרצרים" לתלמידים, שיכולים לשמש כבסיס ללימוד, כהטרמה או כחזרה על החומר.

אנו מאחלים לכם לימוד מהנה ומשמעותי!

¹ בחלק מהמקורות שבספרי הלימוד מומלץ להביא בפני התלמידים גם את הטקסט המקורי בשלמותו וכצורתו, כגון: פרקי מקרא רלוונטיים (מתנ"ך שלם), דפי תלמוד שלמים (כצורתם ובארמית), פרק ב"מורה נבוכים" וכד', שמהם הובאו קטעים (מקוצרים ומתורגמים בדרך כלל), וכיו"ב, לפי שיקול דעת המורה.

אפשרות א': שמונה פרקים לרמב"ם

ספר הלימוד: "שמונה פרקים" – הקדמת הרמב"ם לפירושו למסכת אבות, יחידת לימוד במחשבת ישראל, הוצאת מכון הרטמן ומשרד החינוך, ירושלים, 2013

העיבוד הדידקטי העשיר המלווה כל פרק (שאלות הבנה וניתוח, משימות פתיחה וסיום, מקורות העשרה ופרשנות, שירים, יצירות אומנות וכו') הוא כלי עזר חשוב ומומלץ בהכוונת הלימוד (בכיתה ובבית), אך אין צורך לעבור בכל פרק על כל השאלות וההצעות, אלא לבחור מתוכן, לפי שיקול דעתו של המורה. במקומות שבהם מקור נלווה המופיע בעמודים אלו הוא חובה, הוא צוין במפורש במיקוד החומר בטבלה.

דברי הרקע, הקישור והמושגים בכל פרק מכילים מידע היסטורי, ביוגרפי והגותי שהוא חלק בלתי נפרד מלימוד המקורות, ובדרך כלל הכרחי להבנת המקורות ולהקשרם (מי הכותב, מתי, רקע). **עם זאת, כאמור, לא יהיה חלק מושגים נפרד בבחינת הבגרות החיצונית.**

העיבוד הדידקטי העשיר המלווה כל פרק (שאלות הבנה וניתוח, משימות פתיחה וסיום, מקורות העשרה ופרשנות, שירים, יצירות אומנות וכו') הוא כלי עזר חשוב ומומלץ בהכוונת הלימוד (בכיתה ובבית), אך אין צורך לעבור בכל פרק על כל השאלות וההצעות, אלא לבחור מתוכן, לפי שיקול דעתו של המורה.

תכנית ההלימה מציעה גם חלוקת זמן מומלצת לנושאים השונים, הלוקחת בחשבון לימוד חלק מהמקורות המומלצים, וכן שילוב מרכיבים חווייתיים כגון סרטים, אומנויות וכו'. **חומר עזר למורה:** מלבד חומר העזר הרב המשולב בספר הלימוד עצמו יש להיעזר בחומרי העזר באתר מפמ"ר ובערוץ היוטיוב:

"שמונה פרקים" לרמב"ם - משרד החינוך – מבוא להוראת הספר

"שמונה פרקים" לרמב"ם - הרצאות מצולמות מתוך השתלמות מדריכים

לניתוח שיטתי ומלא של "שמונה פרקים" מומלץ להיעזר בספרי העזר הבאים:

- אליעזר שביד, **עיונים בשמונה פרקים לרמב"ם**, ירושלים: הוצאת אקדמון – הספר מכיל הצגה ודיון שיטתי בכל מהלך הספר וברקע הפילוסופי שלו;
- מהדורת **"שמונה פרקים"** בתרגום חדש (והערות) של מיכאל שוורץ, ירושלים: הוצאת יד בן צבי והאוניברסיטה העברית, תשע"א – כולל מבוא נרחב של פרופ' שרה קליין-ברסלבי, המציג ומסביר באופן שיטתי את כל מהלך הספר;
- מהדורת יצחק שילת ל-**הקדמות הרמב"ם למשנה**, מעלה אדומים, ירושלים: הוצאת שילת, תשנ"ו – גם כאן, מלבד התרגום החדש וביאור הפרקים, הספר מכיל הרצאה תמציתית של מהלך הספר, וכן דיון קצר בנקודות מפתח בכל פרק.
- משה הלברטל, **הרמב"ם**, סדרת גדולי הרוח והיצירה בעם היהודי, ירושלים: מרכז זלמן שז"ר, 2009 (רקע כללי מקיף להגותו של הרמב"ם ולדיון באתיקה שלו)

חלק / פרק	נושאי חובה	עמודים בספר הלימוד	מספר שיעורים מומלץ	חומרי עזר לתלמידים ולמורים	הערות והמלצות למורים
שיעורי מבוא	המבואות כוללים שלושה נושאים, שעיקרם רשות: א. מבוא היסטורי לימי הביניים (32-41); ב. מבוא על הרמב"ם ויצירתו (42-52); ג. מבוא למסכת אבות (עמ' 53-57).	32-57	4-6	מבוא לשמונה פרקים/ סרטון שיעור לתלמידים	המבואות מהווים בסיס חשוב להבנת הרקע של "שמונה פרקים", אך בעיקרם הם רשות, ולא יישאלו עליהם שאלות בבחינה. המבואות אינם מחייבים לימוד מדוקדק, אלא התמצאות כללית, והם בגדר הצעות לבחירה לפי שיקול דעת המורה. המבואות מתאימים להילמד בתחילת השנה, אך למעוניינים לקצר במבואות, ניתן להסתפק בפתיחה קצרה על הרמב"ם ועל ימי- הביניים, ואת יתר מרכיבי המבוא הנדרשים לשלב במהלך לימוד הספר בהמשך (כגון: 'מסכת אבות' – במסגרת הקדמת הרמב"ם להלן, 'פילוסופיה יוונית' ו'פילוסופיה בימי הביניים' – בתוך הקדמת הרמב"ם ולאורך פרקים א-ד). המלצת קריאה למורה: מקורו המוסלמי של "שמונה פרקים" – עפרה גולדברג ליבוביץ
	חובה בתוך המבוא: סיפור חייו של הרמב"ם ומאפייני יצירתו (התמצאות כללית כבסיס ורקע להבנת יצירתו ושיטתו)	42-48	2	חדר בריחה – הרמב"ם יש ליצור עותק משלכם)	
הקדמת הרמב"ם	שמונה פרקים, הקדמת הרמב"ם: "שלמות רבה ואושר אמיתי" (פסקאות א-ב) (2 שיעורים), "שמע האמת ממי שאמרה" (פסקאות ג-ד) (1-2 שיעורים) יש להתייחס למושג הרעיוני "אתיקה" (תורת המידות) – עמ' 62	58-60	3-4		מומלצת משימת הפתיחה 'ארוכה הדרך אל האושר' (64). מומלץ להשוות את הקדמת הרמב"ם ל"שמונה פרקים" לדבריו על מסכת אבות בהקדמתו לפירוש המשנה (עמ' 55-56), ולעמוד על הדומה והשונה בין ההקדמות ביחס לאתיקה.

פרק א: על נפש האדם וכוחותיה	שמונה פרקים, פרק א' : אחדותה של נפש האדם (פסקה א) (2-3 שיעורים), הצורך בהכרת הנפש לשם תיקון המידות (ב) (1 שיעורים), שיתוף השם בנפש האדם (ג-ד) (2-3 שיעורים), חלקי הנפש (ה-ז, ט-י) (3-4 שיעורים), המחלוקת עם המדברים על המדמה (ח) (2 שיעורים), השכל – צורת הנפש (יא) (2 שיעורים) יש להתייחס למושג "מחויב, אפשרי, נמנע" (עמ' 74-75) וכן למושגים "חומר וצורה" (עמ' 74-74)	68-73	13-14	<u>פרק ראשון פסקה א' / קצרצר לתלמיד</u>	יש לדון בשאלה "מהי נפש?" לפני תחילת הפרק. אפשר בעזרת משימת הפתיחה בעמוד 77. אחרי פסקה א' מומלץ ללמוד פסקאות ג-ד, הקשורות אליה ישירות, ורק אח"כ לחזור לפסקה ב' (וממנה לפסקה ה'), או לפתוח את הפרק בפסקה ב'. <u>מדריך מצולם למורה לפרק א' (1)</u> <u>מדריך מצולם למורה לפרק א' (2)</u> <u>מדריך מצולם למורה לפרק א' (3)</u>
	"צורת האדם": רמב"ם, מורה נבוכים, א, ז (המקור מאפשר הבנה טובה יותר של חתימת הפרק, שהיא עיקרו)	84	1-2		מומלץ להיעזר בדברי ההסבר של מיכה גודמן (שם). להסבר המושגים 'חומר ו'צורה' וכן "כוח" ופועל" ראו בנספחים: מילות היגיון (251-252), וליבוביץ' (257-258).
	האם האדם הוא בעל חיים? מאמרו של יובל נח הררי, מתוך "קיצור תולדות האנושות"	86-87	2		
פרק ב: מעלות ומגרעות	שמונה פרקים, הפרק השני : על שליטה עצמית ואחריות, הגדרת המעשה הטוב (פסקאות א-ב) (2 שיעורים), ההתלבטות לגבי ציווי על החלק השכלי (ג) (1-2 שיעורים), מעלות ומגרעות בנפש (ד-ז) (1-2 שיעורים)	90-88	5		חלקו הראשון של הפרק נסמך ישירות על הדיון במבנה הנפש בפרק א. חלקו השני מתייחס למכלול אישיות האדם, ומומלץ להציג גם גישות מודרניות של ריבוי אינטליגנציות (כגון אינטליגנציה רגשית וכד') בהשוואה לעמדת הרמב"ם. <u>מדריך מצולם למורה לפרק ב' (1)</u> <u>מדריך מצולם למורה לפרק ב' (2)</u> <u>מדריך מצולם למורה לפרק ב' (3)</u>

פרק ג: על מחלות הנפש	שמונה פרקים, הפרק השלישי:	99-96	4-6	על מחלות הנפש על פי פרק שלישי בשמונה פרקים / קצרצר לתלמיד	יש לשים לב לפרשנות הרמב"ם לפסוקים שהביא בסוף הפרק. מומלץ: 'איך מאבדים את המצפון והאם יש דרך חזרה?' - סיפורו של אלדד יניב (עמ' 106-107); מומלץ להשוות דברי הרמב"ם לתפיסות שונות של בריאות ומחלה (ר' מושג בעמ' 100); מדריך מצולם למורה לפרק ג' (1) מדריך מצולם למורה לפרק ג' (2)
	בריאות ומחלה על פי ניטשה מתוך "המדע העליז"	109-110	2		המלצה: אנו ממליצים ללמד אותו כהעשרה בסוף הפרק הרביעי, ואז לתלמידים תהיה הבנה טובה יותר כנגד מה ניטשה יוצא.
פרק ד: על ריפוי מחלות הנפש	שמונה פרקים, הפרק הרביעי: (יש ללמוד את כל הפרק פרט לפסקאות טז, יט, כא):	125-112 (פרט לפסקאות הנ"ל)	14	שיעור מצולם - פרק רביעי בשמונה פרקים לרמב"ם - פסקאות ג-ז	מומלץ לפתוח במשימת הפתיחה: האם יש גבול לתכונה טובה? מחשבות על סיפורו של הילד ההולנדי. (עמ' 128) באופן כללי הפרק נחלק לשניים – בחלקו הראשון דיון פילוסופי בדרך האמצע, ובחלקו השני עימות ואימות דרך זו עם האידיאלים הדתיים היהודיים. כדאי להיעזר בדברי א.ד. גורדון: האם דרך האמצע = פשרנות? (עמ' 130) לחידוד רעיון "דרך האמצע" (כחלק מהדיון ברמב"ם). כמו כן מומלץ: ליבוביץ: על טעמי מצוות ומעמדו הדתי של מעשה מוסרי (השוואה והעמקה לפרק ד) (עמ' 145)
	מהו מעשה טוב ומהי תכונה טובה? (פסקאות א-ה) (2-3) האם ואיך ניתן לשנות את האופי? (ו-יא) (4-5 שיעורים), ביקורת הסגפנות – (יב-יז) (2-3 שיעורים) תפקיד המצוות (יח) (2 שיעורים), השלמות כמשימה מתמדת (כ, כב) (2 שיעורים)	260-261	2	שיעור מצולם - פרק רביעי בשמונה פרקים לרמב"ם – פסקה ה	מדריך מצולם למורה לפרק ד' (1) מדריך מצולם למורה לפרק ד' (2)
	על תכונות קצה רצויות: משנה תורה, ספר המדע, הלכות דעות, ב, ה-י (בנספחים)	265	1		

פרק ה: על הפניית כוחות הנפש אל התכלית	שמונה פרקים, הפרק החמישי (למעט פסקה ו): חיים המכוונים לתכלית (פסקאות א-ב) (2 שיעורים), בריאות – אמצעי או מטרה? (ג-ד) 2 שעורים), כל אורחות החיים במבחן התכלית (ה, ז) (2 שעורים), ”בכל דרכיך דעהו” (ח-ט) (2 שעורים)	153-148	8	שיעור מצולם-פרק חמישי בשמונה פרקים לרמב”ם	הפרק החמישי פותח בהצגה של נקודת מבט חדשה, מטאפיזית, מחוץ לגבולות האתיקה שהוצגה בפרקים א-ד. הדיון בגישה זו נמשך גם בפרקים הבאים (ו-ח). חשוב לזהות בפרק את ההבחנה בין הערב, המועיל והטוב / אמת. מומלץ: סימון זה-בובואר: האדם הרציני (עמ' 163) – להצגת עמדה בת זמננו להשוואה בנושא תכלית האדם. מדריך מצולם למורה לפרק ה (1) מדריך מצולם למורה לפרק ה (2) רמב”ם, משנה תורה , ספר המדע, הלכות יסודי התורה, ב: על הכרת האל ואהבתו (155): מקור זה חשוב להבנה נאותה של הפסקה הפותחת של הפרק.
	על ארבעת מיני השלמות האנושית: מתוך רמב”ם, מורה נבוכים , ג, נ”ד	268-269	2-3	ארבע מיני השלמות על פי הרמב”ם / שיעור לתלמיד	להשוות בין המוצג בשמונה פרקים ובמו”נ על תכלית האדם.
פרק ו: המעולה או כובש את יצרו	שמונה פרקים, הפרק השישי: הצגת ”החסיד” ”המעולה” לעומת ”הכובש יצרו” (פסקה א) (2 שעורים), בין דעת הפילוסופים ודעת חז”ל (ב-ג) 2 שעורים), יישוב הסתירה בין הדעות (ד-ו) (2-4 שעורים) יש להבהיר את המושג ”מושכלות ומפורסמות” (לא להתבלבל עם ”שכליות” ו”שמעיות” שהן הבחנה אחרת בפרק-) (עמ' 169)	168-164	6-8	שמונה פרקים פרק ו- שני טיפוסים האדם/ קצרצר לתלמיד שיעור מצולם-פרק שישי: האדם האידיאלי בשמונה פרקים לרמב”ם	יש לקשר את דגם [החסיד] המעולה לרעיון האתיקה היוונית (במבוא). זה המקום להשוות בין 'מוסר' של חובה והתגברות ל'אתיקה' של "הסגולה הטובה". להשוות לעמדת רס”ג בנושא חלוקת המצוות (פסקה ד). מדריך מצולם למורה לפרק ו (1) מדריך מצולם למורה לפרק ו (2)
פרק ז: על המחיצות ומשמעותן	שמונה פרקים, הפרק השביעי: משל המחיצות ונמשלו (פסקאות א-ב) (3 שיעורים), תנאים והפרעות לנבואה (פסקאות ג-ה) (3-4 שעורים), נבואת משה ומגבלות הנבואה (ו) (2-3 שעורים)	181-176	8-10	הנבואה בספר הכוזרי ובשמונה פרקים/ קצרצר לתלמיד על המחיצות בנבואה – חלק א / שיעור לתלמיד על המחיצות בנבואה- חלק ב / שיעור לתלמיד	חשוב לחזור לדיון במושג האל, כהמשך לפסקת הפתיחה של פרק ה וכבסיס לפרק זה. בהקשר זה יש להתייחס גם לקטע: אלוהים בין התנ”ך לרמב”ם (185-187).

	רמב"ם, משנה תורה, הלכות יסודי התורה, פרק ז' הלכה א' א"י השל : "אלהים מבקש את האדם" – עמדה יהודית שונה ביחס לנבואה ולזיקת האל והאדם	275 198	1 1	שיעור מצולם פרק שביעי תופעת הנבואה-בין השל לרמב"ם / קצרצר לתלמיד	הרמב"ם מדגיש כאן כי כל אדם יכול להגיע לדרגת נבואה ולא דווקא יהודים. (בפרק הנספחים)
פרק ח: על טבעו מלידה של האדם	שמונה פרקים, הפרק השמיני : פסקאות החובה הן : א-ב, ה-י בלבד (שאר הפרק אינו חובה) מצב האדם בלידתו (פסקה א) (1-2 שיעורים), התנגדות לתפיסת הגזירה קדומה (ב) (1-2), דיון בתפיסת "הכול בידי שמים"... ותפיסת הנס (ה-ח) (2-3) עקרון הבחירה החופשית, ביסוסו במקרא והמסקנה המוסרית ממנו (ט-י) (2)	223-202 רק הפסקאות שהוגדרו	8	על הבחירה החופשית/ קצרצר לתלמיד הבחירה החופשית ופרשנות הרמב"ם לסיפור גן עדן (פסקאות ט-י)/ קצרצר לתלמיד שיעור מצולם-פרק שמיני	בהקשר לתפיסת הנס רצוי להשוות את דברי המדברים וויכוח הרמב"ם עמהם בפרקים ח' וא' (ביחס למעמד חוקי הטבע). רצוי להיעזר גם בדברי ההסבר של פרופ' שרה קליין-ברסלבי (עמ' 235). מומלץ לעיין גם בפסקאות ג-ד לביסוס רציונלי של הבחירה החופשית. וכן להתייחס ולו בקצרה לבעיית הידיעה והבחירה, הנידונה בהרחבה בסוף הפרק (סעיפים כ"ב-כ"ו). (ורי להלן בחטיבה 3 לבחירה). מומלץ : ר' חסדאי קרשקש, אור ה' : "טבע האפשר בלתי נמצא" (עמ' 231-232) - לעמדה שונה ביחס לבחירה.
סיכום	-		2		מומלץ לקיים מבט/משימה מסכמת/למהלך הספר

אפשרות ב': "את שאהבה נפשי" – אהבה וזוגיות במחשבת ישראל

ספר הלימוד: "את שאהבה נפשי" – אהבה וזוגיות במחשבת ישראל, יחידת לימוד במחשבת ישראל, הוצאת ת"ל, מעלות, ירושלים, 2013²

מבחר שיטתי של מקורות מן המחשבה היהודית והכללית בנושא האהבה לסוגיה. המקורות בספר הלימוד מסודרים בסדר כפול: תימטי והיסטורי. כל שער מתמקד בהיבט רעיוני מסוים של האהבה (זוגיות, מיניות, קנאה וכו') הן במישור האנושי-הזוגי והן בהיבט הרוחני (אהבת האל, אהבת החכמה וכו'), ובתוכו – המקורות מסודרים בדרך כלל בסדר כרונולוגי, המאפשר מעקב אחרי התפתחות הנושא מבחינה רעיונית ו/או פרשנית, בתוך הקשרים של זמן ומקום. מגוון המקורות מאפשר השוואה, דיאלוג ועימות בין שיטות שונות בתוך המחשבה היהודית ומחוצה לה.

דברי הרקע, הקישור והמושגים בכל פרק מכילים מידע היסטורי, ביוגרפי והגותי שהוא חלק בלתי נפרד מלימוד המקורות, ובדרך כלל הכרחי להבנת המקורות ולהקשרם (מכתוב, מתי, רקע). **עם זאת, כאמור, לא יהיה חלק מושגים נפרד בבחינת הבגרות החיצונית.**

העיבוד הדידקטי העשיר המלווה כל פרק (שאלות הבנה וניתוח, משימות פתיחה וסיום, מקורות העשרה ופרשנות, שירים, יצירות אומנות וכו') הוא כלי עזר חשוב ומומלץ בהכוונת הלימוד (בכיתה ובבית), אך אין צורך לעבור בכל פרק על כל השאלות וההצעות, אלא לבחור מתוכן, לפי שיקול דעתו של המורה. במקומות שבהם מקור נלווה המופיע בעמודים אלו הוא חובה, הוא צוין במפורש במיקוד החומר בטבלה (ביחידת הבסיס או בחטיבות הבחירה).

תכנית ההלימה מציעה גם **חלוקת זמן** מומלצת לנושאים השונים, הלוקחת בחשבון לימוד חלק מהמקורות המומלצים, וכן שילוב מרכיבים חווייתיים כגון סרטים, אומנויות וכו'. **חומר עזר למורה**: מלבד חומר העזר המשולב בספר הלימוד עצמו יש להיעזר בחומרי העזר באתר מפמ"ר ובערוץ היוטיוב:

http://retro.education.gov.il/tochniyot_limudim/machshevet/homarey_lamida.htm

<https://www.youtube.com/channel/UC9shpQ9re6Ky-nJCPdceeLw>

ספרי עיון כלליים העוסקים בנושא או בחלקים מרכזיים שלו:

- נפתלי רוטנברג, **איילת אהבים – עיונים בחוכמת האהבה**, תל אביב: ידיעות ספרים, 2004 (הצגה שיטתית של שיטות שונות על רצף היסטורי)
- דניאל בויארין, **הבשר שברוח – שיח המיניות שבתלמוד**, תל-אביב: עם עובד, 1999 (דיון מעמיק בספרות חז"ל בנושא והשוואתה למקורות הלניסטיים ואחרים)
- עדיאל שרמר, **זכר ונקבה בראש: הנישואים בשלהי ימי הבית השני ובתקופת המשנה והתלמוד**, ירושלים, תשס"ד: מרכז זלמן שז"ר
- ישי רוזן צבי, **גוף ונפש בהגות היהודית העתיקה**, האוניברסיטה המשודרת, 2012
- אסא קידר (עורך), **שיחות עם יצר הרע**, תל אביב: משכל, ידיעות ספרים (אסופה מגוונת של מאמרים שבחלקם נוגעים ישירות לנושאים ומקורות בספר הלימוד)

חלק / פרק	נושאי חובה	עמודים בספר הלימוד	מספר שיעורים מומלץ	חומרי עזר לתלמידים ולמורים	הערות והמלצות
שער ראשון: פותחים באהבה	שיעורי מבוא – בירור מושגי ראשוני של אהבה: סעיפים אלו כוללים הפעלות ומקורות כלליים מגוונים (עמ' 12-27), והם רשות.	12-27	2-3		שיעורי המבוא נגזרים מן השאלה "מה זאת אהבה?" (ביאליק), ואמורים להציע כיווני מחשבה ותיאום ציפיות להמשך. חלק מהצעות (הרשות) בשיעורי המבוא ניתן לשלב גם בהמשך השנה בהתאם לעניין, וכמובן לשלב בהם יצירות אומנות, סרטים, שירים, וכד', מתוך ספר הלימוד ומחוצה לו, לפי בחירת המורה ותלמידיו.
	חובה במסגרת המבוא: אריך פרום, אמנות האהבה (על לימוד האהבה) פאולו קואלו, אלכימאי (שפת האהבה")	28-29 30	3-4	אריך פרום-אמנות האהבה / קצרצר לתלמיד	מומלץ להוסיף התפיסה הדיאלוגית "האדם שוכן באהבתו": בובר, עמ' 367 מומלץ: מדריך מצולם למורה – מבוא ללימוד הספר (1) מדריך מצולם למורה – מבוא ללימוד הספר (2) מדריך מצולם למורה – מבוא ללימוד הספר (3)
שער ראשון, פרק א': אהבה ארצית ואהבה שמימית	מקרא: "ואהבת את ה' אלוהיך; שלוש מצוות האהבה בתורה: דברים ו', פס' 4-9 (אהבת האל); ויקרא יט, פס' 17-18, פס' 33-34 (אהבת הרע ואהבת הגר); (יש להביא את המקור מתוך תנ"ך שלם. ראו הערה.)	31-32 + ויקרא יט	2		הפסוקים השונים מ-ויקרא יט (בעיקר "ואהבת לרעך") מצוטטים ומאוזכרים במקורות רבים בהמשך הספר, במישרין ובעקיפין, ולכן חשוב להקדימם (במקורם בתנ"ך). מתאים להציג כאן את ההמשגה של האהבה בשני כיווניה: "אופקית" לעומת "אנכית" (ע"פ עמ' 22, 31).
	פרנץ רוזנצוויג, האם אפשר לצוות על האהבה?	33-34	2	האם אפשר לצוות על אהבה? רוזנצוויג / קצרצר לתלמיד	הרחבה על "אהבת האל" להלן בשער הרביעי. מדריך מצולם למורה – האם ניתן לצוות על אהבה?
	אפלטון, "מאהבה חושנית לאהבת החוכמה" (כולל התייחסות למושג "אידאה", עמ' 38) מתוך המשתה: סוקרטס על אהבת החכמה	35-40	4-5		קטע נוסף מ"המשתה" יילמד להלן; ניתן לקשרם ברצף החיבור. מדריך מצולם למורה: אהבה בפילוסופיה היוונית
	די-וידאש, ראשית חכמה: משל בת המלך ויושב הקרנות (בהשוואה לאפלטון) יש לנתח את המקור על רקע ההקשר הקבלי שלו.	41-43	2-3		מומלץ: קטעים נוספים מדברי די-וידאש (44), המתייחסים גם ל"ואהבת לרעך". רקע על קבלת צפת ראו להלן (69-75). מדריך מצולם למורה- די וידאש ותפיסה מיסטית של אהבה

שער ראשון, פרק ב': האהבה – בעקבות שיר השירים	מקרא: שיר השירים, א (והרקע למגילה)	48-52	2-3	מומלץ לעיין בפרק בשלמותו מתוך תנ"ך שלם. פסוקים נוספים משה"ש פזורים בכל הספר להלן, בהקשרים שונים. כמו כן, מבחינה אומנותית, מומלץ להתייחס לציוריו של זאב רבן ("בצלאל") לשיר השירים, המובאים לכל אורך הספר. כדאי לשקול הוראת שה"ש ומעמדו מיד לאחר שיעורי המבוא כרקע לדיון הרחב יותר על אהבה ארצית ושמימית שלעיל. מדריך מצולם למורה – מבוא לשיר השירים
	מדוע נכלל שיר השירים בכתבי הקודש? על מעמד שיר השירים: חז"ל: אבות דר' נתן א, א (עמ' 53); משנה, מסכת ידיים ג, ה (עמ' 54); רמב"ם, משנה תורה הלכות תשובה י, ג' (56-57)	53-59	2-3	על שיר השירים בעת החדשה מומלצים: רוזנצווייג (עמ' 76), גרין (השיבה אל "אלוהי האהבה") (80-81). השלמה למקור של הרמב"ם תילמד בשער הרביעי.
שער שני, פרק א': אהבה וזוגיות	פרשנות על דרך הסוד – "נשיקת הרוחות" בספר הזוהר (כולל המושג "עשר הספירות" בעמ' 149)	64-65		פרשנות על דרך הסוד-נשיקת הרוחות/קצרצר לתלמיד בתכנית נדרשת רק דרך "הסוד" מתוך שיטות הפרד"ס, אך רצוי להקדים בקצרה את השיטות האחרות להבנת ההקשר השלם. מדריך מצולם למורה- פשט דרש וסוד בשיר השירים
	הזוגיות בסיפורי בראשית, א-ב (הפס' המצוטטים)	87-89	2-3	יש להשוות פרקים א-ב. (מומלץ לעיין בפרקים בהקשרם השלם). מדריך מצולם למורה – זוגיות בסיפורי הבראיה
שער שני, פרק א': אהבה וזוגיות	מדרש: "האדם-שנים שהם אחד", מתוך בראשית רבה, ח	92-93	1	חשוב ליישם כאן את המושג מדרש (השווה לעיל המושג פרד"ס). שימו לב שהמדרש מתמודד עם היחס בין פרקים א-ב בבראשית. לדיון מגדרי מומלץ לעיין בבבלי, נידה (93).
	הרב סולובייצ'יק, איש האמונה הבודד: שניות האדם ושני סוגי זוגיות	97-96	2-3	יש לקשר גם מקור זה להגות אקזיסטנציאליסטית מודרנית. רשות: גישה פילוסופית לסתירה: פילון האלכסנדרוני (95). מדריך מצולם למורה: פרשנותו של הר"ד סולובייצ'יק לסיפורי הבראיה
	הארוס ככיסופים לאיחוד מחודש: המיתוס היווני/פרסי על הזוגיות, מדברי אריסטופנס ב"המשתה" לאפלטון	98-99	2	הן כהשוואה לבראשית ולחז"ל, והן כהרחבה מתוך דובר אחר ב"משתה" לאפלטון (לעיל). זו גם הזדמנות להתייחסות לאהבה חד מינית. מומלץ להשוות המיתוס עם לוינס, ארוס ואחרות, 100-101, להלן.
	הארוס משמר את האחרות: לוינס, מתוך "אתיקה והאינסופי"	100-101	2	מדריך כתוב למורה: לוינס

	נישואין וטקס הנישואין: מדרש: בשבחי הזוגיות והנישואין, בבלי יבמות, ס"ב ע"ב שבע ברכות הנישואין: התייחסות לטקס הנישואין המסורתי ומשמעויותיו (טבעת, כתובה – עמ' 103)	102-103 91	4-5		מקורות חדשים תשפ"ג מומלץ להשוות לתפיסת הנצרות הקתולית ביחס לנישואין, עמ' 105-107, וכן אהבה מול נישואין, עמ' 108. מומלץ להתייחס לטקסי נישואין נוספים, כגון שוויוניים וכד'.
שער שני, פרק ב': אהבה ומיניות	האגדה על ר' חייא בר-אשי, בבלי, קידושין, דף פא ע"ב	115-116	2	הרחמן יצילני מיצר הרע-רבי חייא בר אשי/ קצרצר לתלמיד אפשר גם להשתמש בחלקו הראשון של השיעור המצולם על טוב ורע בהגות חז"ל, יש שם התייחסות לרבי חייא בר אשי	מומלץ לפתוח את נושא המיניות בהתייחסות לבראשית ג' ופרשנות רמב"ן (עמ' 90 ועמ' 311-314). מדריך מצולם למורה: האגדה על רבי חייא בר-אשי
	רמב"ם: בעקבות אריסטו-טיעון פילוסופי: מורה נבוכים, חלק ב, קטעים מפרקים לו, מ ועל המיניות בדרך האמצע: שמונה-פרקים, פרק ד' [מיוחס ל] רמב"ן, איגרת הקודש יש <u>להשוות</u> בין גישת הרמב"ם לגישת הרמב"ן	118-119, 123 121	2-3 1-2		רשות: רמב"ם, פירוש המשנה (119-120). ככלל, במקורות אלו נדרש מבט ביקורתי (גם פמיניסטי). ביחס לרמב"ן: חשוב לעמוד גם על ההקשר הקבלי. נדרש רקע קצר על ההקשר של ימי הביניים (ראו עמ' 117). מדריך מצולם למורה: מיניות ואלוהות – בין הרמב"ן לרמב"ם
	יהודה אברבנאל, שיחות על האהבה	124-129	3-4		כולל רקע קצר על הרנסנס (ראו עמ' 124, ולעיל עמ' 69, כרקע לקבלת צפת, הרלוונטי גם לדו-ידאש, לעיל).
	זיגמונד פרויד, מרכזיותה של המיניות בהבנת האדם (כולל רקע על המושג "פסיכואנליזה"-עמ' 131)	131-134	3		מומלץ לצורך מבט ביקורתי על התפיסה של פרויד ללמד את לוינס, קריאות תלמודיות, על המיני והאתי (136-137), וגם אריך פרום, אמנות האהבה – משיכה מינית אינה מבטיחה אהבה (138)

שער שני, פרק ג': זוגיות בין אלוהים לישראל	מימוש הזוגיות – אישה או תורה? ריחיים על צווארו ויעסוק בתורה? בבלי, קידושין, כ"ט, ב; בן עזאי, תוספתא יבמות ח, ה; הבתולה מאלג'יר: הרב יוסף משאש, "נחלת אבות"	142-146 143 144 145-146	2-3 2		הנושא נדרש גם כרקע למקורות הבאים. בעניין מצות עונת תלמידי חכמים (מושג בעמ' 142), כדאי להציג הסוגיה בהקשר הרחב (כתובות סב), הכולל גם אגדות נוספות כגון האגדה המפורסמת על ר' עקיבא ורחל. מדריך מצולם למורה: אישה או תורה? הקדמה לפרק את הבתולה מאלג'יר יש ללמד בהשוואה למקור הקודם (בן עזאי). מדריך מצולם למורה: בן עזאי והבתולה מאלג'יר
שער שלישי, היש "מחיר" או "גבול" לאהבה!?	סיפורו של רב רחומי: תלמוד בבלי, כתובות, ס"ב, ב בין אהבה תלויה לאהבה שבלתי תלויה:	147 157-159	2 2	רב רחומי- האשה שנשכחה מפני התורה / קרצר לתלמיד על אהבה שתלויה בדבר ושאינה תלויה בדבר / קרצר לתלמיד	מומלץ להתייחס לשיר של זלדה, "ערב יום כיפורים" (150); מדריך מצולם למורה: רב רחומי ואשתו ההקשר המקראי (דוד ויהונתן, אמנון ותמר) – בקצרה. מדריך מצולם למורה: אהבה שאינה תלויה בדבר מדריך מצולם למורה: אהבת דוד ויהונתן ואהבת אמנון ותמר פירושי המשנה: רמב"ם, רשב"ץ, רבי יוסף אלבו ירדן בהלימה תשפ"ג
פרוס, אומנות האהבה (מה בין 'אהבה עצמית' ל'אנוכיות') כולל התייחסות למושג "נרקיסזם" (עמ' 173-175)	סולם הצרכים של מאסלו	170-173 176	2 1-2		מומלץ להעמיק מעט במיתוס נרקיס ולהשוות אליו את אגדת הנזיר מן הדרום, תלמוד בבלי, נדרים, ט, ב (175-176) מומלץ: גישה דיאלוגית לאהבה – רוזנצווייג (185), מרטין בובר (367), בחימת הספר).
הרב אליהו דסלר: אהבה-תוצאה של נתינה, מכתב מאליו, כרך א'		186-187	1-2		מקור חדש תשפ"ג

שער רביעי, מעגלי התקרבות והתרחקות באהבה	שיר השירים-קראתיו ולא ענה לי שיר השירים פרק ה, 2-6	213-218	1-2		ירדן בהלימה תשפ"ג: הרב סולובייצ'יק, "קרוב הוא אליה מאוד מאוד, וגם רחוק", איש ההלכה, גלוי ונסתר <u>מדריך מצולם למורה – פרק ה בשיר השירים</u>
	בין אהבה ליראה, רמב"ם, משנה תורה , הלכות יסודי התורה, ב, א-ב; ד, יב; הלכות תשובה , י, ו	230-232 234	2-3		מוצע כנקודת מבט רציונאלית לאהבת האל; מומלץ לעיין גם בעמ' 191-193; 233-234; ולהשוות לאיינשטיין (235); ריה"ל, פיוט (242). <u>מדריך מצולם למורה: אהבת האל לפי הרמב"ם</u>
	זוהר (חיוב הקנאה) בהשוואה לר' יהודה ממודינא, צמח צדיק (ביקורת הקנאה)	266-269	2-3	<u>על קנאתם של אוהבים –ספר תזוהר (חלק א) / קצרצר לתלמיד</u> <u>על קנאתם של אוהבים-צמח צדיק (חלק ב) / קצרצר לתלמיד</u> <u>שיעור מצולם-על קנאה, רכושנות ואהבה</u>	עדיף ללמד שני המקורות זה מול זה בדיון אחד. ברקע: ההבחנה המושגית בין קנאה ב-____ וקנאה ל-____ (264-265).
שער חמישי: על קנאתם של אוהבים	אריך פרום, אמנות האהבה (רכושנות או אהבה)	275-276	2		נושא הקנאה והקנאות רלוונטי ואקטואלי מאוד היום בהווה הישראלית הן בחיים זוגיים והן בעולם הדתי-אידיאולוגי. כמובן, חשוב לצאת מדוגמאות אקטואליות. מומלצים מאוד גם: האזנה ל"ניגון עתיק" (אלתרמן) (262) ודברי אלאן בלוס (274);
	שיר השירים ה, 5-7 אילנה פרדס: קריאה פמיניסטית של האישה המפתה	325-327	2-3		נושאים אלה (כוח הפיתוי, דרכי פיתוי) מעוררים עניין ורלוונטיות רבה מבחינות שונות, הן בהקשר לעולם הפיתויים שאנו חשופים בפניו (ברשת, וכו'), והן מבחינת הסוגיה המגדרית שעולה כאן באופן מפורש ונרחב. ניתן כרקע לפרק לעיין ברפרוף בדימויי האשה הזרה מול אשת הנעורים, במשלי ה, ז (עמ' 320-324).
	פרשת לילית: מקרא, מקבץ מדרשי אגדה, ופרשנות קבלית [מקור נוסף תשפ"ג-עמ' 337] פרשנות פסיכואנליטית ללילית	330-337 339-340	5-6 1-2		מומלצים על לילית גם המדרש המודרני-פמיניסטי (337-338)

אפשרות ג': הטוב והרע בהגות היהודית

על פי יחידת הלימוד: "הטוב והרע בהגות היהודית", גרסה מודפסת חדשה, הוצאת משרד החינוך התשע"ט, 2019 (ניתן להזמנה מול לוני כהן)

מבחר שיטתי של מקורות מן המחשבה היהודית בסוגיית הטוב והרע בעולם, התיאודיצאה והבחירה החופשית. אחרי פרק מבוא בנושא שאלת הבחירה החופשית, המקורות בספר הלימוד מסודרים בסדר היסטורי ממחשבת המקרא ועד הגות המאה ה-20. מגוון המקורות מאפשר השוואה, דיאלוג ועימות בין שיטות שונות בתוך המחשבה היהודית ומחוצה לה.

דברי הרקע, הקישור והמושגים בכל פרק מכילים מידע היסטורי, ביוגרפי והגותי שהוא חלק בלתי נפרד מלימוד המקורות, ובדרך כלל הכרחי להבנת המקורות ולהקשרם (מי הכותב, מתי, רקע). עם זאת, **לא יהיה חלק מושגים נפרד בבחינת הבגרות החיצונית**.

העיבוד הדידקטי העשיר המלווה כל פרק (שאלות הבנה וניתוח, משימות פתיחה וסיום, מקורות העשרה ופרשנות, שירים, יצירות אומנות וכו') הוא כלי עזר חשוב ומומלץ בהכוונת הלימוד (בכיתה ובבית), אך אין צורך לעבור בכל פרק על כל השאלות וההצעות, אלא לבחור מתוכן, לפי שיקול דעתו של המורה. במקומות שבהם מקור נלווה המופיע בעמודים אלו הוא חובה, הוא צוין במפורש במיקוד החומר בטבלה (ביחידת הבסיס או בחטיבות הבחירה). תכנית ההלימה מציעה גם **חלוקת זמן** מומלצת לנושאים השונים, הלוקחת בחשבון לימוד חלק מהמקורות המומלצים, וכן שילוב מרכיבים חווייתיים כגון סרטים, אומנויות וכו'. **שימו לב שבעקבות יציאת ספר הלימוד החדש, נוספו מקורות נוספים במסמך ההלימה.**

חומר עזר למורה:

מדריך למורה מלא [באתר מפמ"ר](#) ובאתר [תרבות I](#)

מלבד חומר העזר המשולב בספר הלימוד עצמו ניתן להיעזר בסרטונים ביוטיוב על חלק מהנושאים – [באתר המפמ"ר](#).

<https://www.youtube.com/channel/UC9shpQ9re6Ky-nJCPdceeLw>

כמו כן, ספרי עיון כלליים העוסקים בנושא או בחלקים מרכזיים שלו:

- שלום רוזנברג, **טוב ורע בהגות היהודית**, סדרת האוניברסיטה המשודרת, תל אביב: משרד הביטחון (הרצאות מבוא בהירות על רצף היסטורי בדרך כלל)
- אליעזר שביד, **מאבק עד שחר**, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1990 (בעיקר הפרק על הצדקת אלהים בשואה)
- אסא קידר (עורך), **שיחות עם יצר הרע**, תל אביב: הוצאת ידיעות אחרונות (מאמרים במגוון נושאים ומקורות רלוונטיים)
- חננאל מאק, **"אלא משל היה"** – איוב בספרות הבית השני ובעיני חז"ל, רמת גן: תשס"ה

חלק / פרק	נושאי חובה	בספר הלימוד	מספר שיעורים מומלץ	חומרי עזר לתלמידים ולמורים	הערות והמלצות
הקדמה	שיעור פתיחה	10	1-2		
פרק ראשון: שאלת הגורל והבחירה החופשית	עקרון הבחירה בספר דברים : דברים פרק ל'	13	1	מדריך למורה פרק 1 סיכום: בחירה חופשית במקרא ואצל הרמב"ם / קצרצר לתלמיד	ניתן ללמד את נושא הבחירה החופשית בספר דברים, כחלק מהדיון בבחירה חופשית בהמשך הפרק, בהמשך הפרק.
	פטליזם: אדיפוס (עמ' 15) שלמה המלך ומלאך המוות- תלמוד בבלי, סוכה (עמ' 16) הפגישה בסמארה- מעשיה מוסלמית סופית (עמ' 17-18) (כולל התייחסות למושג "פטליזם"-עמ' 14) עמדת רבי חנינא...: א. תלמוד בבלי, חולין ז', עמ' ב (18) ב. תלמוד בבלי, שבת, קנ"ו עמ' א (21)	14-18	2-3		פרק זה, שניתן לראות בו מעין מבוא לשאלת אחריות האדם לטוב ולרע, מציג דרך מקורות וסקירות שלוש תפיסות: פטליזם (במיתוס ובדתות), בחירה חופשית ודטרמיניזם (מדעי). ניתן לשקול ללמד את כל נושא הבחירה החופשית, רק אחרי הצגת הפטליזם והדטרמיניזם.
	בחירה חופשית: הרמב"ם, שמונה פרקים, מתוך פרק ח' (25-26) ר' עקיבא: מסכת אבות, פרק ג, ט"ו (27) ופירוש עובדיה מברטנורה (28); הסיפור על בתו של רבי עקיבא (28-29);	18 21	1-2		מומלץ: יהודה עמיחי, מתוך: פתוח סגור פתוח (עמ' 19)
	דטרמיניזם: משל האבן, שפינוזה, אגרות (34) ברוך שפינוזה, אתיקה (35) (כולל התייחסות למושג "דטרמיניזם" (עמ' 31) והבחנתו מ"פטליזם").				העשרה: הפיוט "ונתנה תוקף" (עמ' 29-30), מומלץ ללמד בהקשר לימים הנוראים.
			3		מומלץ: לב טולסטוי – מלחמה ושלוש (עמ' 36), <u>אן</u> הכתבה על מארי פייס (עמ' 37)
פרק שני: הטוב והרע במחשבת המקרא	תיאודיצאה במקרא: יחזקאל קויפמן, תולדות האמונה הישראלית (41) (כולל התייחסות למושג "תיאודיצאה" – עמ' 40)	40-41	1		מתאים יותר ללמד כאן את הרקע ההיסטורי לחיבור המקרא מעמ' 12, במקום בראשית פרק ראשון. ניתן ללמוד מקור זה רק בהמשך, כחלק מן ההמשגה, ולפתוח את לימוד הנושא בניתוח הפרקים מבראשית ומקומו של הרע משחר הבריא. מדריך מצולם למורה: מחשבת המקרא

המסך פרק שני: הטוב והרע במחשבת המקרא	הטוב והרע בבריאה : הטוב והרע בבריאה – בראשית א (42, 43) הטוב והרע בגן עדן – בראשית ב, ג (45-47) קין והבל – הטוב הרע והאח (48-49)	42-49	3-4	מדריך למורה פרק 2	מלבד פסוקים ספורים נוספים, הפרק המקראי מתבסס על שני מקבצים גדולים ורציפים: בראשית (מושגי טוב ורע) ואיוב (תורת הגמול). כדאי לארגן תכנית הלמידה בהתאם. כיוון ששני המקבצים נלמדים גם בשיעורי תנ"ך יש להתרכז בנקודות המבט של הנושא במחשבת ישראל.
	תורת הגמול המקראית : שכר ועונש - ויקרא כ"ו (50) בעיית הגמול - תהילים צ"ד (52)	50-52	2	שיעור מצולם - תורת הגמול המקראית וסיפורו של איוב	את הפסוקים מאיוב אין צורך לנתח באופן מדויק אלא להציג את העלילה באופן כללי, ולדון בה בעיקר בעזרת שאלות מפתח והקטעים של קויפמן ואדר. כדאי לשלב גם יצירות אומנות על איוב, על דמות השטן (בתרבויות שונות) וכד'.
	סיפורו של איוב (עמ' 52-61) עיונים : דמות השטן בספר איוב : י' קויפמן (עמ' 55-56) הניסיון של איוב כמבחן לתורת הגמול : צבי אדר (עמ' 58)	52-61	3-4		
פרק שלישי: הטוב והרע בעולמם של חז"ל	מהו יצר הרע? בראשית ו:5, בראשית ח:21 כרקע למושג "יצר" וכי יצר הרע טוב מאד? בראשית רבה, ט, ז (על הפסוק מבראשית א, 31)	65	1	מדריך למורה פרק 3	בסוף הפרק מובא נספח על תקופת חז"ל כרקע לפרק (עמ' 89-90). רצוי ללמדו כמבוא לפרק על חז"ל. חשוב להסביר ולהדגים את המושג 'מדרש' במקומות הרלוונטיים בפרק.
		66-67	1-2	הטוב והרע והלא נורא – היחס לרע בהגות חז"ל/ קצרצר לתלמיד	מדריך מצולם למורה : מחשבת חז"ל – יצר הרע (1) מדריך מצולם למורה : מחשבת חז"ל – יצר הרע (2)
	פרויד : ארוס ותנטוס (השוואה בשאלה 5) (כולל התייחסות למושגים אלו).	67	1-2	שיעור מצולם-על היצר, וכי יצר הרע טוב מאד? +אם תהרגו את זה יחרב העולם	חשוב לתת רקע קצר על פסיכואנליזה (פרויד חוזר גם להלן).
	אם תהרגו את זה ייחרב העולם : בבלי, יומא, סט ב	68	1-2	שיעור מצולם-יצר הרע – נמשלה התורה לסם חיים	
	נמשלה תורה כסם חיים : בבלי, קידושין ל, ב (על הפסוק מבראשית ד, 7)	69-71	1-2		
	פרויד : על מבנה הנפש (השוואה בשאלה י"ב)	72	1-2		ניתן ללמד את כל ההשוואה לפרויד (כאן ובעמ' 67) במרוכז.
	האמונה הדואליסטית : הדת הזורואסטרית והתורה הגנוסטית ; ישעיהו מ"ה (כחתמודדות עם עמדה דואלית, כולל התייחסות למושגים "דואליזם וגנוסטיקה" – עמ' 53-54)	73-74	2	כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו-אביי/ קצרצר לתלמיד	סקירה זו יכולה להילמד גם כרקע מקדים לתפיסה המקראית והחז"לית בהקשר לזמנם.

המשך פרק שלישי: הטוב והרע בעולמם של חז"ל	כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו: בבלי, סוכה נב ע"א הרחמן יצילני מיצר הרע: תלמוד בבלי, קידושין פא, ב (ר' חייא בר אשי); סוכה נב, ב ("יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום...")	75	2-3	האגדות בעמ' 75-78 מציגים צורות התמודדות שונות עם יצר הרע. מומלץ: אפרים אלימלך אורבך, חז"ל: פרקי אמונות ודעות , (עמ' 78). המקור מהווה סיכום לנלמד עד כה, ויכול לשמש גם מסגרת מושגית בשלב מוקדם יותר.
	הטוב הרע והעולם הבא: תורת הגמול החז"לית "עולם שכולו טוב" , מסכת חולין , קמ"ב, א (על הפסוקים מספר דברים ה, 16; כב, 6-7) (עמ' 82) הללו בוכים והללו בוכים , מסכת סוכה , נ"ב, ע"א (83) שלא על מנת לקבל פרס משנה, אבות ; ד, יז; א, ג (85-86) הרמב"ם, משנה תורה , הלכות תשובה, פרק יי (87)	76-78		הרחמן יצילני מיצר הרע- רבי חייא בר אשי/ קצרצר לתלמיד
	שיעור מצולם- חז"ל תורת הגמול (חלק 2)	79-88	3-4	שימו לב שסעיף 3: "שלא על מנת לקבל פרס" (עמ' 85-87) מוצג כגישה שונה מתורת הגמול החז"לית.
פרק רביעי: הטוב והרע בפילוסופי היהודית של ימי הביניים	רקע היסטורי לימי-הביניים ולרמב"ם	92-95 96-101	2-3	מדריך למורה פרק 4 תפיסת הרע-השואה בין ריה"ל לרמב"ם
	על מי מוטלת האחריות לרע בעולם? רמב"ם, מורה נבוכים , ג, י"ב	101-107	4-5	הרמב"ם על שלושת סוגי רע / קצרצר לתלמידים
	על מושג ה"היעדר": מורה נבוכים , ג, י	112-120	2	הרמב"ם על מושג ההיעדר/ קצרצר לתלמידים
	ההעדר בשבאחריותו של האדם: מורה נבוכים , ג, י"א	120-123	1-2	שיעור מצולם – תפיסת הרע על פי הרמב"ם
	ריה"ל: הסברו של ריה"ל לשאלת הרע צידוק הדין, הכוזרי , מאמר שלישי, סעיפים א', י"א	124-128 130	2-3	שיעור מצולם – תפיסת הרע על פי הריה"ל, והשואה בינו לבין הרמב"ם חדר בריחה-ריה"ל (יש ליצור עותק משלכם)
				העשרה: סיפורו של נחום איש גמזו (128) הוא רקע להבנת אזכורו בדברי ריה"ל

פרק חמישי: הטוב, הרע והקבלה	הקדמה: מבוא לעולמה של הקבלה (מיסטיקה, מאגיה, עולם הקבלה) בכלל זה: וויליאם גיימס, "החווייה הדתית לסוגיה" (135) (מכאן ואילך נדרש גם הרקע על "תורת הספירות" – עמ' 139)	134-140	2-3	מדריך למורה פרק 5	חלק מהרקע של המבוא יכול להילמד בצמוד למקורות עצמם. מדריך מצולם למורה: הטוב והרע בקבלה (מבוא) המושג תורת הספירות דורש היכרות כללית עם הרעיון ועם משמעותו המיוחדת בהקשר לבעיית הרע. מדריך מצולם למורה: אילן הספירות והחידוש בקבלה
	ארבעה נכנסו לפרדס: הרב האי גאון על בבלי, חגיגה (140) תוספתא , חגיגה ב, ב (141)	140-142	2	שיעור מצולם-ארבעה שנכנסו לפרדס	
	כוחות הרוע בספר הזוהר (סיטרא אחרא): זוהר , פרשת פקודי (144)	143-145	2-3	ישעיה תשבי-תפיסת הרע בקבלה/קצרצר לתלמיד	מומלץ: מיתוס התנינים: זוהר, פרשת בראשית ו-פרשת בא (146-151)
	תפיסת הרע בקבלה (וההבדל בינה לבין הפילוסופיה): ישעיה תשבי, פרקי זוהר (152)	151-152	1-2	מדריך מצולם למורה: בעיית הרע בקבלה	
	כלים שבורים ואור גדול - קבלת האר"י: ר' חיים ויטאל , "עץ חיים" , (קטעים שונים)	153-157	3-4		אין צורך בהבנה מדוקדקת של המיתוס הלוריאני, די בהבנה כללית של רעיון השבירה והתיקון וחידושו בהקשר הקבלי.
	מבוא: הבעל שם טוב ותורת החסידות יורם יעקובסון , על השניות בנפש האדם לפי החסידות	160-162 177-178 165	2-3	מדריך למורה פרק 6	הפרק מבוסס על מקורות (בעיקר סיפורים) של שניים: הבעל שם-טוב, מייסד החסידות, ונינו, ר' נחמן מברסלב – על המשותף והשונה ביניהם. חשוב לארגן את תכנון הלמידה בהתאם. מדריך מצולם למורה: הטוב והרע בחסידות (מבוא) מדריך מצולם למורה: הטוב והרע בהגותו של הבעש"ט
פרק שישי: הטוב והרע בחסידות	הבעש"ט, אחיזת עיניים (משל המחיצות – עמ' 163)	163-164	2	על השניות בנפש האדם לפי החסידות/ קצרצר לתלמיד	העשרה: חביבה פדיה – על הרמאות העצמית כמושג הקליפה (עמ' 167)
	צוואת הריב"ש: סכנת העצבות המשתלטת	168-170	2	הבעש"ט – אחיזת עיניים/ קצרצר לתלמיד	

המשך פרק שישי: הטוב והרע בחסידות	רבי נחמן מברסלב ליקוטי מוהר"ן, תנינא, כד : התיקון על ידי שמחה שיחות הר"ן מב : בין "לב נשבר" לבין "עצבות"	171-173	2	צוואת הריב"ש-סכנת העצבות המשתלטת/ קצרצר לתלמיד הטוב והרע בחסידות-רבי נחמן מברסלב/ קצרצר לתלמיד שיעור מצולם-הטוב והרע בחסידות	
פרק שביעי: הטוב והרע בעידן המודרני	ישעיהו ליבוביץ, אמונה בה' מול אמונה בעזרת ה' , הערות לפ"ש ; אמונה באלוהים איננה משתנה בעקבות השואה	181-183 187-188	2-3	מדריך למורה פרק 7	יש בעמדה זאת משום התמודדות המאמין עם השואה אך בדרך שונה לחלוטין מהעמדות הדתיות 'חרדיות' שלהלן וגם מן העמדה האקזיסטנציאליסטית של סולוביצ'יק. ניתן להתייחס בקצרה לקטעים הנוספים מדברי ליבוביץ, המהווים הרחבה לשיטתו, ותורמים להבנה טובה יותר של הרקע לדבריו. פרופ' ליבוביץ - שיעור למורה
	יוסף דב הלוי סולוביצ'יק גורל מול יעוד - פרק מתוך המאמר "קול דודי דופק" (כולל התייחסות למושג "אקזיסטנציאליזם", וביטוי בדברי הרב סולוביצ'יק, עמ' 190-192)	193-205	4	הרב סולוביצ'יק-בין גורל ליעוד/ קצרצר לתלמיד שיעור מצולם-הרב סולוביצ'יק (חלק 1) שיעור מצולם-הרב סולוביצ'יק (חלק 2)	יש צורך ללמד את המבוא להגות קיומית כרקע לדברי סולוביצ'יק. הסבר המושג דיאלקטיקה בעמ' 201 מסייע להבנת הגישה של סולוביצ'יק. העשרה : מומלץ להתייחס ולו בקצרה לעמדתה הייחודית של סימון וייל, בעמ' 214-217

פרק שמיני תגובות הגותיות לשואה	פתיחה : השואה-משבר אמונה אנושי ז'אן אמרי, אובדן האמון בעולם (222) קלונימוס קלמיש שפירא, אש קודש, דברים לפרשת חקת, תש"ב, 1942 , ערעורה של תורת הגמול (224)		221-224	2	מדריך למורה פרק 8 תגובות תיאולוגיות לשואה / קצרצר לתלמיד	לימוד המקורות בפרק זה משלב בין התייחסות לחוויית האובדן והמשבר של ההוגים לנוכח השואה, ובין ניסיון להתמודדות מושכלת עמה מצד הוגים דתיים/חרדים וחילוניים כאחד. מומלץ לכלול כחלק מפתיחת הנושא קריאה בטקסטים האישיים של אלי ויזל, בעמ' 244-246 ושל אתי הילסום בעמ' 249-250.
	מעורבות האל בעולם והצדקתו בהגות החרדית – תגובות חרדיות לשואה משה טייטלבוים, ויאל משה (1-2) יששכר שלמה טייכטאל, אם הבנים שמחה (1-2) יש להשוות בין שתי העמדות ה'חרדיות' – שתייהן דוגמאות של 'צידוק הדין' – ולעומת הגישות ה'חילוניות' לעיל ולהלן.		225-232	3	מושג האלוהים אחרי השואה-האנס יונס/קצרצר לתלמיד	
	האנס יונס, מושג האלוהים אחרי אושוויץ		238-241	2-3	ויקטור פרנקל-האדם מחפש משמעות/ קצרצר לתלמיד	
	ויקטור פראנקל, האדם מחפש משמעות (2 קטעים)		251-256	2	ויקטור פרנקל-האדם מחפש משמעות/ קצרצר לתלמיד	
פרק תשיעי: סימני אזהרה	דו"ח על הבנאליות של הרוע, חנה ארנדט		262-269	2-3	מדריך למורה פרק 9	בחלק זה נדרשת הכרות עם המושג שתבעה ארנדט "הבנאליות של הרוע" ומשמעותו לחיינו. ניתן להתייחס גם לדיון הביקורתי בעמדתה בהמשך הפרק. מומלץ לצפות בקטעים על דמותה מתוך הסרט אודותיה.